

PAWEŁ PABIANIAK

**ANALIZA
FINANSOWA
PRZEDSIĘBIORSTWA**

www.e-BizCom.net

Paweł Pabianiak

ANALIZA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTWA

2008

ISBN 978-83-920280-0-0

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	5
WPROWADZENIE	7
SPRAWOZDANIA FINANSOWE – ŹRÓDŁO DANYCH ANALIZY FINANSOWEJ	9
USTAWA O RACHUNKOWOŚCI	9
BILANS	12
AKTYWA	14
PASYWA	32
RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	39
WARIANT PORÓWNAWCZY	41
WARIANT KALKULACYJNY	46
WYNIK ZE SPRZEDAŻY I OPERACYJNY	48
WYNIK BRUTTO I NETTO	51
INFORMACJA DODATKOWA	53
POZOSTAŁE CZĘŚCI SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	54
ZESTAWIENIE ZMIAN W KAPITALE (FUNDUSZU) WŁASNYM	54
RACHUNEK PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH	55
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTKI	56
UPROSZCZONE SPRAWOZDANIE FINANSOWE	57
ANALIZA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTWA	58
ANALIZA STRUKTURY I DYNAMIKI	63
ANALIZA BILANSU	63
ANALIZA STRUKTURY AKTYWÓW	64
ANALIZA STRUKTURY PASYWÓW	66
ANALIZA STRUKTURY RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT	68
ANALIZA DYNAMIKI	69
ANALIZA "NASZEJ FIRMY" SP. Z O.O. – DYNAMIKA I STRUKTURA RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT I BILANSU	71
ANALIZA RENTOWNOŚCI	79
PRÓG RENTOWNOŚCI	85
ANALIZA WYDAJNOŚCI	89
ANALIZA "NASZEJ FIRMY" SP. Z O.O. – RENTOWNOŚĆ I WYDAJNOŚĆ.....	91
ANALIZA PŁYNNOŚCI	95
RACHUNEK PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH	103
ANALIZA "NASZEJ FIRMY" SP. Z O.O. – PŁYNNOŚĆ	111
ANALIZA SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA	115
ANALIZA "NASZEJ FIRMY" SP. Z O.O. – ROTACJA	125
ANALIZA ZADŁUŻENIA I OBSŁUGI DŁUGU	128
ANALIZA "NASZEJ FIRMY" SP. Z O.O. – ZDOLNOŚĆ DO OBSŁUGI ZADŁUŻENIA I OCENA OGÓLNA	134
ANEKS NR 1. CZYNNIK SEZONOWOŚCI I JEGO WPŁYW NA WYNIKI PRZEDSIĘBIORSTWA (NA PRZYKŁADZIE BRANŻY BUDOWLANEJ)	137

ANALIZA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTWA

ANEKS NR 2. SPECYFIKA BRANŻY I JEJ WPŁYW NA WYNIKI PRZEDSIĘBIORSTWA	139
ANEKS NR 3. OPIS I DANE FINANSOWE „NASZA FIRMA” SP. Z O.O.	141
ANEKS NR 4. WARTOŚCI WSKAŹNIKÓW FINANSOWYCH „NASZA FIRMA” SP. Z O.O.	148
ANEKS NR 5. WYNIKI BRANŻY W KTÓREJ DZIAŁA „NASZA FIRMA” SP. Z O.O.	154
ANEKS NR 6. BILANS, RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT, RACHUNEK PRZEPIŃYWÓW PIENIĘŻNYCH WG USTAWY O RACHUNKOWOŚCI	155

WPROWADZENIE

Tematyka poniższej książki obejmuje zaprezentowanie, w możliwie prostej i przystępnej formie, zasad i technik analizy finansowej jednostek gospodarczych. Analiza finansowa posłuży nam do zrozumienia procesów jakie zachodzą w przedsiębiorstwie oraz uchwycenia zależności między poszczególnymi wielkościami finansowymi. Jej zadaniem jest uzyskanie możliwie całościowego i syntetycznego obrazu firmy, jej stanu majątkowego i kapitałowego czy też potencjału gospodarczego rozumianego jako zdolność do generowania nadwyżek finansowych.

Co istotne, dokonanie oceny sytuacji przedsiębiorstwa pozwala poznać nie tylko obecny jej stan, ale również określić możliwe do zrealizowania kierunki rozwoju w przyszłości (przynajmniej w perspektywie krótkookresowej). Analiza jest dostarczycielem informacji dla odbiorców wewnętrznych w przedsiębiorstwie (mogą to być jego właściciele i zarządzający) a także - zewnętrznych np. banków finansujących lub jego kontrahentów, chcących ustalić stan finansów firmy z którą współpracują lub planują nawiązać kontakty gospodarcze.

W toku analizy korzysta się z usług różnorodnych instrumentów, a dokonuje się tego w oparciu o dane rachunkowości finansowej. Stąd podział opracowania na dwie podstawowe części. W pierwszej części opisane zostaną główne źródła danych potrzebnych do analizy finansowej (czyli generalnie sprawozdania finansowe sporządzane na podstawie ustawy o rachunkowości). Czytelnik będzie mieć możliwość poznania znaczenia i treści poszczególnych pozycji składających się na sprawozdania finansowe. To z kolei stanowić będzie podstawę do zastosowania tych źródeł danych w części drugiej. W drugiej części przystąpimy do zaprezentowania głównych technik analizy finansowej. Nasza analiza obejmie podstawowe obszary badania standingu finansowego jednostki gospodarczej, i będzie służyć ustaleniu kluczowych punktów przedstawiających obraz istniejącego stanu. Duża waga zostanie przypisana analizie płynności przedsiębiorstwa (w tym strukturze przepływów pieniężnych), która powinna być głównym obszarem zainteresowania analizy, jako zasadniczego źródła informacji o zdolności jednostki gospodarczej do generowania „czystego” pieniądza, i kierunków jego wydatkowania.

Przedstawione podejście do analizy finansowej będzie możliwie praktycznym, przy uwzględnieniu jej kluczowego celu, jakim jest poznanie standingu finansowego firmy, ale jednocześnie przy osiągalnych danych źródłowych. Praktyczne podejście oznacza, że całemu opracowaniu towarzyszą przykłady liczbowe, które ułatwią zobrazowanie przedstawionej tematyki. Tematy ściśle poświęcone analizie finansowej będą odwoływać się do analizy przykładowej firmy, a obliczeniom liczbowym towarzyszyć będzie odpowiedni

komentarz. A zatem przedstawiona teoria będzie odwoływała się do rozwiązań praktycznych co pozwoli lepiej zrozumieć prezentowane zagadnienia. W poniższym opracowaniu zajmiemy się analizą finansową jednostek gospodarczych z wyłączeniem banków i zakładów ubezpieczeniowych, których rachunkowość podlega innym zasadom.

Jednocześnie zapraszam do skorzystania z gotowych narzędzi – aplikacji finansowych dedykowanych dokonaniu szybkiej, a jednocześnie precyzyjnej analizy finansowej dowolnego przedsiębiorstwa, w szczególności analizy wskaźnikowej. Aplikacje występują w różnych wersjach, które mają zróżnicowany zakres informacji wejściowych oraz uzyskiwanych danych.

Więcej informacji i możliwość zamówienia aplikacji znajdziecie Państwo na stronie internetowej <http://www.e-bizcom.net>.

Tymczasem zapraszam do lektury książki!

SPRAWOZDANIA FINANSOWE – ŹRÓDŁO DANYCH ANALIZY FINANSOWEJ

USTAWA O RACHUNKOWOŚCI

Tematu analizy finansowej nie można omawiać bez omówienia podstawowych zasad prowadzenia rachunkowości, ale przede wszystkim bez poznania znaczenia wielkości finansowych, które stanowią podstawę wszelkich analiz. Przy stosowaniu metod analizy a później interpretacji ich wyników nie można obejść się bez znajomości podstawowych wielkości finansowych. Wyjaśnieniu ich treści ekonomicznej posłuży ten właśnie rozdział.

Sprawozdanie finansowe będzie dla nas podstawą do przeprowadzenia analizy przedsiębiorstwa. Z niego czerpie się dane do przeprowadzenia analizy finansowej przedsiębiorstwa, w kolejnych jej obszarach i według poszczególnych kryteriów.

Sprawozdanie finansowe tworzy się na bazie dokonanych w ciągu odpowiedniego okresu czasu¹ operacji księgowych. A zatem ogół księgowiń znajduje swoje syntetyczne odbicie w opracowanych – po zakończeniu okresu obrachunkowego – sprawozdaniach finansowych. Opracowania sprawozdania finansowego dokonują służby księgowe przedsiębiorstwa, po wcześniejszym przeprowadzeniu inwentaryzacji i przy zastosowaniu odpowiednich zasad wyceny.

Oczywiście ustalenie prawidłowości wyceny majątku i określenia wyniku finansowego nie należy do analityka, niemniej jednak w celu lepszego zrozumienia działań dokonywanych w trakcie późniejszej analizy, oraz poznania wielkości finansowych będących jej fundamentem, warto przedstawić zawartość poszczególnych części sprawozdania finansowego.

Zasady rachunkowości, w tym zasady sporządzania sprawozdań finansowych, określa ustawa o rachunkowości (z dnia 29.09.1994r., z późniejszymi zmianami). Jest to podstawowy akt prawny określający zasady polskiej rachunkowości, na przestrzeni ostatnich lat często podlegający modyfikacjom, co ma na celu przybliżanie polskich zasad rachunkowości do standardów europejskich, a ściślej międzynarodowych standardów rachunkowości.

Przepisy ustawy o rachunkowości stosuje się m.in. do mających siedzibę lub miejsce

¹ w naszym opracowaniu będziemy opierać się na danych za okresy roczne, ale analiza może objąć praktycznie dowolny okres czasowy, w zależności od posiadanego zakresu danych

sprawowania zarządu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²:

- 1) spółek handlowych (osobowych i kapitałowych, w tym również w organizacji) oraz spółek cywilnych, z zastrzeżeniem pkt 2, a także innych osób prawnych,
- 2) osób fizycznych, spółek cywilnych osób fizycznych, spółek jawnych osób fizycznych oraz spółek partnerskich, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 800 000 EURO³

PRZYKŁAD

Pan Jan Kowalski prowadzący działalność pn. „Moja firma” w 2007 r. prowadził rachunkowość w formie uproszczonej (w formie książki przychodów i rozchodów) i osiągnął przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych w wysokości 3.022.000 zł, tj. w przeliczeniu 800.000 EUR (kurs PLN/EUR na 30.09.07 – 3,7775). Ponieważ granica 800.000 EUR została osiągnięta, zatem w 2008 r. pan Kowalski jest zobligowany prowadzić pełną rachunkowość (tj. na podstawie przepisów ustawy o rachunkowości).

PRZYKŁAD

Spółka „ABC” z o.o. mimo, że osiągnęła w 2007 r. przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych w wysokości 1.888.750 zł (500.000 EUR), również będzie w 2008 r. prowadzić pełną rachunkowość, bo jest spółką prawa handlowego.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości sprawozdanie finansowe składa się z 3 podstawowych części⁴:

- 1) bilansu,
- 2) rachunku zysków i strat,
- 3) informacji dodatkowej.

Część jednostek gospodarczych (spełniających odpowiednie warunki) sporządza dodatkowo poniżej wymienione części sprawozdania finansowego:

- 1) zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym⁵,

² wszystkie jednostki, które podlegają ustawie określa art. 2 ustawy o rachunkowości

³ euro przelicza się tutaj, wg średniego kursu NBP, na dzień 30 września roku poprzedzającego rok obrotowy

⁴ art. 45 ust. 2 ustawy o rachunkowości

⁵ art. 45 ust. 3 i art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości

- 2) rachunek przepływów pieniężnych⁶,
- 3) oraz sprawozdanie z działalności jednostki⁷.

W kolejnych etapach opracowania opiszemy te sprawozdania i ich zawartość.

Należy dodać, że sprawozdanie finansowe musi zostać sporządzone nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego⁸, a także być podpisane przez osobę, której powierzono prowadzenie ksiąg rachunkowych oraz kierownika jednostki gospodarczej (jeśli jednostką kieruje organ wieloosobowy – wszyscy członkowie tego organu). Sprawozdanie finansowe jednostki podlega zatwierdzeniu przez organ zatwierdzający (np. walne zgromadzenie w przypadku spółki akcyjnej), nie później niż 6 miesięcy od dnia bilansowego.

⁶ *art. 45 ust. 3 i art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości*

⁷ *art. 45 ust. 4 ustawy o rachunkowości*

⁸ *art. 52 ust. 1 ustawy o rachunkowości*

BILANS

Bilans to dokument który przedstawia stany aktywów i pasywów, tj. z jednej strony majątku i a z drugiej źródeł jego finansowania. Podstawowa zasada bilansu to równowaga między aktywami a pasywami. A zatem:

$$\text{AKTYWA} = \text{PASYWA}$$

Bilans przedstawia stan poszczególnych pozycji finansowych na konkretny moment np. koniec roku obrotowego. Jest to o tyle istotne, że decyduje o pasywnym charakterze tego sprawozdania. Należy mieć zatem świadomość, że jedna operacja księgowa w dniu następnym po dniu, na którym sporządzono bilans, może zmienić jego obraz, ale oczywiście zawsze przy zachowaniu zasady równości obu stron bilansu.

BILANS (W FORMIE SKRÓCONEJ)⁹

Aktywa

A. Aktywa trwałe

I. Wartości niematerialne i prawne

II. Rzeczowe aktywa trwałe

III. Należności długoterminowe

IV. Inwestycje długoterminowe

V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe (w tym m. in.: aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego)

B. Aktywa obrotowe

I. Zapasy

II. Należności krótkoterminowe (w tym m. in.: z tytułu dostaw i usług, z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń)

III. Inwestycje krótkoterminowe (w tym m. in.: udziały lub akcje, inne papiery wartościowe, udzielone pożyczki, środki pieniężne i inne aktywa pieniężne)

IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe

⁹ szczegółowe zestawienie bilansu, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych znajduje się na końcu opracowania jako aneks nr 5

Pasywa

A. Kapitał (fundusz) własny

I. Kapitał (fundusz) podstawowy

II. Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna)

III. Udziały (akcje) własne (wielkość ujemna)

IV. Kapitał (fundusz) zapasowy

V. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny

VI. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe

VII. Zysk (strata) z lat ubiegłych

VIII. Zysk (strata) netto

IX. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)

B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania

I. Rezerwy na zobowiązania (w tym m. in.: rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego, rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne)

II. Zobowiązania długoterminowe (w tym m. in.: kredyty i pożyczki, z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych)

III. Zobowiązania krótkoterminowe (w tym m. in.: z tytułu dostaw i usług, kredyty i pożyczki, z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych, zobowiązania wekslowe, z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń, z tytułu wynagrodzeń, fundusze specjalne)

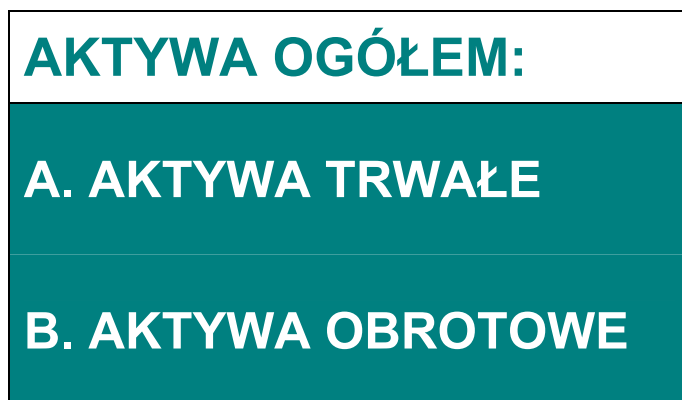
IV. Rozliczenia międzyokresowe (w tym m. in.: ujemna wartość firmy)

Poniżej omówione zostaną w syntetyczny sposób poszczególne pozycje bilansu. Poznamy strukturę aktywów i pasywów oraz znaczenie kolejnych części tego sprawozdania.

AKTYWA

Aktywa to najkrócej mówiąc, posiadany przez jednostkę gospodarczą majątek. Są to kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Korzyści, o których tu mowa wynikają np. z wykorzystania składników majątku w procesie wytwórczym, zużyciu ich w jego trakcie, oddania ich w najem, dzierżawę, uzyskiwania od nich dywidend, odsetek czy dokonywania za ich pomocą zakupów. Wszystkie te działania są wykonywane celem osiągnięcia efektu gospodarczego. Przykładowo majątek przedsiębiorstwa mogą stanowić: grunty, budynki, maszyny, środki transportu, zapasy surowców, papiery wartościowe czy też środki pieniężne.

Podstawowy podział aktywów to podział na aktywa trwałe i obrotowe. Klasyfikacja ta jest przeprowadzona według zasady: od najmniej do najbardziej płynnych składników majątku (wyznacznikiem płynności jest tutaj możliwość zamiany na gotówkę). Aktywa trwałe to zasadniczo majątek, który wykorzystywany jest w przedsiębiorstwie przez okres co najmniej jednego roku, a aktywa obrotowe – przez okres – do jednego roku (są wyjątki, o których powiemy w dalszej treści opracowania). Stąd właśnie pojawi się podział niektórych pozycji na długo- i krótkoterminowe – np. należności długoterminowe (w aktywach trwałych) i krótkoterminowe (w aktywach obrotowych).

AKTYWA TRWAŁE

Aktywa trwałe (inaczej majątek trwały) – to są te składniki majątku których przewidywany okres wykorzystania gospodarczego jest dłuższy niż rok, i których nie wykorzystuje się w

jednym cyklu produkcyjnym, lecz służą gospodarczemu wykorzystaniu w dłuższym okresie. Jednym słowem to najmniej płynne aktywa (lub wręcz niepłynne) – co znaczy, że ich ewentualna zamiana na gotówkę trwałaby najdłużej lub, w niektórych przypadkach, być może byłaby niemożliwa.

Wartości niematerialne i prawne stanowią wszelkie prawa majątkowe przeznaczone do wykorzystania gospodarczego (o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok). Są to prawa a więc jest to majątek nie posiadający charakteru materialnego.

W szczególności mogą to być:

- autorskie prawa majątkowe,
- prawa pokrewne,
- licencje,
- koncesje,
- programy komputerowe,
- prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych,
- i know-how (czyli prawa do wykorzystania wiedzy w dziedzinie produkcji, organizacji czy technologii).

Do wartości niematerialnych i prawnych zaliczane są również koszty, na tyle długotrwałe, że ich jednorazowe rozliczenie w zbyt mocny sposób wpłynęłoby na wynik przedsiębiorstwa – koszty związane z pracami mającymi na celu unowocześnienie lub ulepszenie produktów i procesów technologicznych.

Wartość niematerialne i prawne wycenia się wg ceny nabycia (mówiąc prościej – po tyle ile zapłacono przy ich zakupie) lub kosztu wytworzenia (tyle ile wydano na ich wytworzenie).

Do wartości niematerialnych i prawnych wlicza się również pozycję o nazwie **wartość firmy**. Jest to nadwyżka ceny nabycia określonej jednostki lub zorganizowanej jej części nad wartością rynkową poszczególnych składników majątkowych (netto czyli aktywa pomniejszone o zobowiązania), przejętych od tej jednostki na skutek zakupu, przejęcia do odpłatnego korzystania albo wniesienia do spółki. Wyjaśnimy to na poniższym przykładzie.

PRZYKŁAD

W ramach prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego ABC nastąpiło przejęcie jego majątku do użytkowania przez spółkę ABC S.A., na zasadzie leasingu majątku od Skarbu Państwa. ABC S.A. zakupiło majątek za cenę 1.200.000 zł.

Wartość rynkowa poszczególnych składników firmy nabywanej wynosiła:

majątek trwały – 1.500.000 zł,

zapasy – 200.000 zł,

należności – 300.000 zł

zobowiązania – 1.000.000 zł.

Stąd wartość rynkowa majątku netto (co oznacza różnicę między aktywami a zobowiązaniami) wyniosła 1.000.000 zł ($1.500.000 + 200.000 + 300.000 - 1.000.000$).

Różnica między ceną nabycia a niższą wartością rynkową netto zakupionego majątku to 200.000 zł ($1.200.000 - 1.000.000$).

Oznacza to, że po dokonaniu transakcji ABC S.A. wprowadzi do swojego bilansu następujące pozycje

aktywa		pasywa	
majątek trwały	1.500.000 zł	zobowiązania	1.000.000 zł
należności	300.000 zł	zobowiązanie wobec Skarbu Państwa	
zapasy	200.000 zł	z tytułu zakupu majątku	1.200.000 zł
wartość firmy	200.000 zł		
suma	2.200.000 zł	suma	2.200.000 zł

Przy okazji widać, że zachowana została zasada równości aktywów i pasywów, o której wcześniej wspomniano.

Jak widać w powyższym przykładzie, nabywca płaci więcej niż wynika to z rynkowej wyceny majątku. A zatem musi istnieć jakaś ukryta wartość, za którą dodatkowo płaci. Nadwyżka ceny nabycia nad wartością netto majątku jest właśnie rodzajem dodatkowej wartości firmy, oznaczającej jej renomę, markę, potencjał rynkowy, potencjał kadry, lub sumę tych czynników.

Środki trwałe to rzeczowe aktywa trwałe, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki. W szczególności mogą stanowić je:

- nieruchomości (w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo

- do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego),
- maszyny, urządzenia,
 - środki transportu,
 - ulepszenia w obcych środkach trwałych,
 - oraz inwentarz żywy.

Środki trwałe wycenia się, podobnie jak wartości niematerialne i prawne, według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia.

Specyficznym rodzajem rzeczowego majątku trwałego są **środki trwałe w budowie** – to inaczej mówiąc środki trwałe w okresie ich budowy, montażu lub ulepszenia już istniejącego środka trwałego (kiedyś zwane inwestycjami rozpoczętymi). Środki trwałe w budowie stanowią tą część majątku trwałego, która w danym momencie nie uczestniczy w procesie wytwórczym. Po zakończeniu inwestycji (np. budowy) taki środek staje się typowym składnikiem wytwórczego majątku trwałego, uczestniczącym w toku produkcji. Wówczas pojawi się w pozycji „Środki trwałe”.

Wartości niematerialne i prawne oraz środki trwałe w bilansie wykazuje się w wartości netto tj. po skorygowaniu ich o odpisy amortyzacyjne. Rzeczowy majątek trwały charakteryzuje bowiem to, że podlega on stopniowemu umorzeniu (czyli stałej utracie wartości), co oznacza, że od poszczególnych jego składników (z pewnymi wyjątkami np. grunty, środki w budowie) naliczana jest **amortyzacja**, która przedstawia wielkość tego zużycia. Amortyzacja jest kosztem i stanowi odpis wartości majątku, który musi być dokonywany w stosunku do zużycia fizycznego lub moralnego środka trwałego¹⁰. Zużycie fizyczne to oczywiście zużycie materialne gdy np. części maszyny ulegają zużyciu lub zniszczeniu w trakcie ich eksploatacji. Zaś zużycie moralne występuje w sytuacji, gdy na rynku pojawia się nowocześniejsza maszyna - bardziej wydajniejsza od starej, w związku z czym stara maszyna w sposób pośredni traci swoją wartość (lub jej część).

Amortyzacja, mimo że jest kosztem nie jest wydatkiem (w przeciwieństwie do innych kosztów, nie wiąże się z wydatkowaniem pieniędzy, bo jest tylko księgowym odpisem majątku) i staje się rodzajem nadwyżki pieniężnej pozostającej do dyspozycji przedsiębiorstwa, ale która z definicji nie powinna być wydatkowana na dowolny cel. Cel

¹⁰ ustawa o rachunkowości zawiera ogólne wytyczne dotyczące wielkości stosowanych odpisów – poza tym, że określa przybliżone wielkości stawek amortyzacyjnych, nakazuje aby przy ich ustaleniu pod uwagę wziąć:

- liczbę zmian, na których pracuje środek trwały,
- tempo postępu techniczno-ekonomicznego,
- wydajność środka trwałego mierzona liczbą godzin jego pracy lub liczbą wytworzonych produktów albo innym właściwym miernikiem,
- prawne lub inne ograniczenia czasu używania środka trwałego,
- przewidywaną przy likwidacji cenę sprzedaży netto istotnej pozostałości środka trwałego.

dokonywania odpisów amortyzacyjnych jest bowiem ściśle określony. Ponieważ środki trwałe zużywają się (a wielkość amortyzacji odzwierciedla, przynajmniej w przybliżeniu, kwotową wartość tego zużycia), to aby potencjał majątkowy jednostki gospodarczej nie zmniejszał się, potrzebne są nakłady inwestycyjne (np. w formie zakupu nowych środków trwałych, lub też modernizacji już istniejących) w wysokości co najmniej równej wielkości zużycia.

I właśnie nadwyżka tworzona z odpisów amortyzacyjnych ma służyć poniesieniu tych nakładów¹¹. Zatem, przedsiębiorstwo, dokonując amortyzacji majątku uzyskuje środki na odtworzenie starzejących się środków trwałych.

O wartość amortyzacji pomniejsza się wartość początkową środka trwałego zwaną wartością brutto. A wobec tego wartość środka trwałego w bilansie to wartość początkowa pomniejszona o dotychczasową amortyzację, czyli w efekcie wartość netto.

¹¹ oczywiście jednostka gospodarcza nie ma obowiązku ponoszenia nakładów inwestycyjnych na odtworzenie majątku trwałego w wysokości dokonanych odpisów amortyzacyjnych, jednakże brak takowych będzie obniżał jakość majątku a w konsekwencji zdolności produkcyjne, jakość wyrobów, a w dalszym rezultacie – utraty rynku odbiorców; o tym jaka jest polityka firmy w tym względzie decydują jej zarządzający ale muszą oni brać pod uwagę to, że brak nakładów na inwestycje jest polityką krótkowzroczną (być może na początku pozwoli to zaspokoić inne cele np. wypłatę zysku przez właścicieli, ale na dłuższą metę, prawie na pewno osłabi pozycję rynkową przedsiębiorstwa); o tym jak sprawdzić jakie są relacje między amortyzacją a nakładami na inwestycje powiemy przy okazji analizy rachunku przepływów pieniężnych

PRZYKŁAD

Maszynę stanowiącą środek trwały zakupiono (np. za własne środki) i wprowadzono do majątku w czerwcu 2007 r. w cenie nabycia 600.000 zł. Od lipca 2007 r. rozpoczęto jego amortyzację (roczna stawka amortyzacyjna wynosi 10%, przyjęto liniową metodę amortyzacji tj. stałą w całym okresie). Roczna amortyzacja maszyny wynosi 60.000 zł (10% od 600.000 zł). Wg stanu na 31.12.2007 r. umorzenie maszyny (czyli suma amortyzacji) wynosiło 30.000 zł ($600.000 * 10\% * 0,5$ roku).

1. w rachunku zysków i strat (za cały 2007 r.):

- koszty operacyjne = amortyzacja	-30.000 zł
wynik finansowy	-30.000 zł*

* przy założeniu braku innych operacji

2. w bilansie – stan na 31.12.2007 r.:

aktywa		pasywa	
środki trwałe	570.000 zł*	kapitał zakładowy	600.000 zł
		wynik netto	-30.000 zł
suma	570.000 zł	suma	570.000 zł

* = środki trwałe brutto (wartość początkowa) minus dotychczasowa amortyzacja = $600.000 \text{ zł} - 30.000 \text{ zł}$

Należności to środki przynależne jednostce od jej kontrahentów (tj. należności handlowe za sprzedane wyroby i usługi), budżetu państwa (np. podatek VAT do zwrotu), czasem np. pracowników (z tytułu udzielonych im zaliczek czy pożyczek).

Należności długoterminowe (stanowiące część majątku trwałego) to wszystkie należności z terminem wymagalności powyżej 12 m-cy (stąd nazwa długoterminowe), poza należnościami z tytułu dostaw i usług (które w całości należy zaliczyć do krótkoterminowych, bez względu na termin zapłaty co wynika z wymogu ustawy o rachunkowości). Mogą to być również kwoty umowne zatrzymane przez kontrahentów z tytułu gwarancji właściwego wykonania robót (w przypadku długoletnich kontraktów), kwoty należności z tytułu leasingu finansowego (u leasingodawców) i należności od jednostek, z którymi zawarte jest postępowanie układowe na spłatę wierzytelności.

Przy okazji należności omówione zostaną od razu należności krótkoterminowe. Należy jednak pamiętać, że są one częścią majątku obrotowego, o którym mowa będzie w dalszej części opracowania.

Należności krótkoterminowe to wszystkie należności z tytułu dostaw i usług, bez względu na okres wymagalności, oraz wszystkie należności z innych tytułów wymagalne w przeciągu najbliższych 12 m-cy np. z tytułu podatków (np. nadwyżka VAT-u naliczonego

nad należnym) czy ubezpieczeń społecznych.

Jak powstaje należność przedstawimy na przykładzie należności z tytułu dostaw i usług. Gdy firma sprzedaje swój produkt, dokonuje jego wydania nabywcy i wystawia fakturę. W momencie wystawienia faktury powstaje przychód ze sprzedaży, a jeśli zapłata nie następuje natychmiast, równolegle powstaje w należność (czyli odroczone w czasie płatność z tytułu dokonanej sprzedaży). W gospodarce wolnorynkowej codzienną praktyką jest sprzedaż przy zastosowaniu wydłużonych terminów płatności. Stąd należności z tytułu dostaw i usług to inaczej mówiąc ta część sprzedaży firmy, która nie została jeszcze opłacona, czyli jest należna do zapłaty terminie przyszłym.

PRZYKŁAD

Jednostka gospodarcza dokonała sprzedaży swoich wyrobów kontrahentowi na łączną kwotę 1.000 zł netto (dla uproszczenia przyjmujemy, że ta sprzedaż podlega podatkowi VAT wg stawki 0% czyli podatek VAT należny nie wystąpi). Połowę ceny (500 zł) kontrahent zapłacił w gotówce, drugą połowę (500 zł) ma zapłacić w przeciągu 30 dni.

W wyniku tej operacji nastąpiły poniższe księgowania:

- przychód ze sprzedaży netto (w rachunku zysków i strat) 1.000 zł

W bilansie:

aktywa		pasywa	
środki pieniężne	500 zł	wynik netto	1.000 zł*
należności	500 zł		
suma	1.000 zł	suma	1.000 zł

* przy założeniu, że jest to jedyna operacja w firmie wynik netto będzie równy przychodom (gdyż brak jest kosztów) i taka wartość pojawi się w pasywach (jako część kapitałów własnych, o czym będzie w dalszej części opracowania)

Należności odzwierciedlają więc tą część sprzedaży, która nie została jeszcze zapłacona i jest **należna** do zapłaty w przyszłości.

Należności również występują w bilansie w wartości netto tj. po skorygowaniu o odpisy aktualizujące wartość należności (dokonuje się ich w ciężar kosztów – pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych, w zależności jakiego rodzaju należności dotyczy odpis). W tym przypadku także jest to związane z dostosowaniem kwoty należności do jej rzeczywistej wartości (czyli do wartości, która jest realna do odzyskania). Aktualizacja wartości jest bowiem związana z przestrzeganiem zasady ostrożności (która wymaga m.in. aby wartość składników aktywów była odpowiednio korygowana o zmniejszenia wynikające

z utraty ich wartości użytkowej lub handlowej). Taki obowiązek powstaje przykładowo w sytuacji, gdy istnieje zagrożenie, że należność może nie być w pełni lub częściowo zapłacona. W szczególności dzieje się tak wówczas, gdy minął termin wymagalności należności, gdy sytuacja dłużnika budzi obawy co do możliwości spłaty przez niego wierzytelności (tym bardziej, gdy został postawiony w stan upadłości lub likwidacji), lub gdy wierzytelności są kwestionowane przez dłużnika.

PRZYKŁAD

W dniu 31.08.2007 r. jednostka A dokonała sprzedaży towarów swojemu odbiorcy XYZ sp. z o.o. na kwotę 100.000 zł (bez VAT), z terminem płatności 30.09.2007 r.

A zatem:

1. w rachunku zysków i strat:

- przychody ze sprzedaży 100.000 zł

2. w bilansie – stan na 31.08.2007 r.:

aktywa		pasywa	
należności netto =		wynik netto	100.000 zł
należności brutto	100.000 zł		
suma	100.000 zł	suma	100.000 zł

Pomimo upomnień, XYZ na dzień 31.10.2007 r. w dalszym ciągu nie uregulował swojej wierzytelności. Firma A postanowiła dokonać odpisu aktualizacyjnego na część należności (w związku z ryzykiem jej nieodzyskania) w wysokości 20% tj. 20.000 zł (wysokość rezerwy jest uzależniona od przyjętej w firmie polityki rachunkowości; w tym przypadku przyjęte jest, że gdy spóźnienie w spłacie wynosi od 30 do 90 dni odpis wynosi właśnie 20%, powyżej 90 do 180 dni – 50%, powyżej 180 dni – 100%), co zostało dokonane w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych.

A zatem:

3. w rachunku zysków i strat (narastająco):

- przychody ze sprzedaży	100.000 zł
- pozostałe koszty operacyjne (odpisy aktualizujące należność)	-20.000 zł
- wynik netto	80.000 zł

4. w bilansie – stan na 31.10.2007 r.:

aktywa		pasywa	
należności netto	80.000 zł*	wynik netto	80.000 zł
suma	80.000 zł	suma	80.000 zł

* = należności brutto – odpis aktualizujący = 100.000 zł – 20.000 zł

Na dzień 31.12.2007 r., gdy w dalszym ciągu nie doszło do spłaty należności, firma dokonała dodatkowego odpisu (do wysokości 50%) w kwocie 30.000 zł.

1. w rachunku zysków i strat (narastająco):

- przychody ze sprzedaży	100.000 zł
- pozostałe koszty operacyjne (odpisy aktualizujące należność)	-50.000 zł
- wynik netto	50.000 zł

2. w bilansie – stan na 31.12.2007 r.:

aktywa		pasywa	
należności netto	50.000 zł*	wynik netto	50.000 zł
suma	50.000 zł	suma	50.000 zł

* = należności brutto – odpis aktualizujący = 100.000 zł – 50.000 zł

A zatem, jak widać, odpis aktualizacyjny koryguje kwotę należności w odpowiedni sposób do przewidywanej utraty jej wartości (równocześnie odpowiednio korygując księgowy wynik przedsiębiorstwa).

Przy okazji należności, trzeba zwrócić uwagę, że obecnie do sprawozdań finansowych wprowadzony został podział niektórych pozycji finansowych związanych z operacjami wobec jednostek powiązanych i pozostałych (dotyczy to pozycji należności, zobowiązań, a także niektórych przychodów i kosztów). Dzięki wprowadzeniu tego podziału, możliwe jest bardziej klarowne przedstawienie jaka część działalności wynika z rozliczeń między powiązаныmi jednostkami i jak te powiązania wpływają na efekt gospodarczy. Za powiązane jednostki rozumie się stan, gdy jedna jednostka ma zdolność do kierowania polityką finansową czy operacyjną drugiej jednostki. W szczególności może to mieć miejsce, gdy jednostka pierwsza ma większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym drugiej jednostki (np. na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, lub w zarządzie).

Wspomniany podział ma w rezultacie dać lepszy obraz firmy poprzez określenie czy istnieją znaczne powiązania gospodarcze z innymi jednostkami tej samej grupy kapitałowej, i jaka jest pozycja firmy na tle tej grupy (jaka część operacji stanowią operacje w ramach powiązanych jednostek, i czy wpływa to na fakt, że firma stanowi ośrodek tworzenia kosztów lub też generowania dochodu w grupie).

W przypadku przedsiębiorstw osób fizycznych, lub spółek tych osób np. jawnych pozycja **pozostałe należności** nie rzadko zawiera kwoty pobranych przez właścicieli zaliczek (czyli jest to rodzaj wypłaconych z firmy pieniędzy). Tam również można znaleźć kwoty zaliczek

udzielanych pracownikom czy innych rozliczeń z nimi.

Kolejna pozycja aktywów trwałych to **inwestycje długoterminowe**. Według brzmienia ustawy o rachunkowości rozumie się przez to aktywa nabyte w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania z nich przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności aktywa finansowe (akcje, obligacje itp.), oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz zostały nabyte w celu osiągnięcia tych korzyści. W poprzednio obowiązujących układach sprawozdań pozycje te znajdowały się w finansowym majątku trwałym, albo też stanowiły rzeczowy majątek trwały, gdyż brakowało podziału na aktywa wykorzystywane gospodarczo oraz te, z których będziemy chcieli osiągnąć korzyści z tytułu przyrostu ich wartości.

Tak więc w pozycji „Inwestycje” znajdujemy wartość posiadanych przez firmę akcji, udziałów, obligacji i innych papierów wartościowych, a także nieruchomości i innego majątku, z którego firma pozyskuje korzyści majątkowe.

Oznacza to, że wymagany jest podział części majątku na ten wykorzystywany w sposób typowo gospodarczy (w procesie produkcyjnym) i ten, który np. przeznaczony jest do odsprzedaży. Np. nieruchomość, na terenie której firma prowadzi działalność wytwórczą będzie znajdować się w pozycji "środki trwałe", zaś nieruchomość przeznaczona do odsprzedaży (celem zarobienia na różnicy między ceną nabycia a sprzedaży) – w pozycji "inwestycje".

Przy okazji inwestycji (dotyczy to także krótkoterminowych) należy również pamiętać, że mogą one podlegać odpisom aktualizującym na skutek trwałej utraty ich wartości (np. spadek wartości rynkowej akcji) – w tym przypadku jednak odpis aktualizujący jest odnoszony na koszty finansowe (z kolei przychód z tytułu wzrostu ich wartości – na przychody finansowe).

Następna pozycja bilansu to **rozliczenia międzyokresowe**. W aktywach (w pasywach też ta pozycja występuje, więc należy rozróżniać rozliczenia międzyokresowe w aktywach i pasywach) ta wielkość finansowa obejmuje koszty dotyczące przyszłych okresów a stanowiące wydatki bieżącego okresu. Generalnie ma to służyć zapewnieniu zasady rachunkowości polegającej na współmierności przychodów i kosztów. W rachunkowości istnieją bowiem koszty, których nie można jednorazowo zaliczyć do konkretnego jednego okresu, ponieważ dotyczą przyszłego okresu obrachunkowego. Mogą to być np. opłacone z góry (za przyszły okres) czynsz, prenumerata lub ubezpieczenie majątku. Mimo, że np. prenumeratę na cały rok opłacamy jednorazowo z góry (ponosimy jednorazowy wydatek),

to nie możemy jej zaksięgować w rachunku zysków i strat w tym właśnie momencie zapłaty, lecz musimy równomiernie, w sposób adekwatny, odnieść ją w koszty kolejnych miesięcy roku. Do momentu pełnego rozksięgowania jest ona traktowana jako kwota w pozycji "rozliczenie międzyokresowe kosztu".

PRZYKŁAD

Firma w styczniu 2008 r. opłaciła z góry całoroczny czynsz w wysokości 120.000 zł. Aby zachować współmierność kosztów, wydatek ten musi rozliczyć równomiernie w kolejnych miesiącach roku (czyli po 10.000 zł). Zatem księguje koszt w pozycji „Rozliczenia międzyokresowe” (krótkoterminowe, bo do rozliczenia w przeciągu najbliższego roku) w kwocie 102.000 zł, a następnie co miesiąc odnosi odpowiednią część do rachunku wyników w koszty działalności (w tym przypadku „koszty usług obcych”) po 10.000 zł miesięcznie (patrz tablica poniżej). W skutek tego cały wydatek zostanie rozliczony przez rok, w częściach przynależnych do właściwych okresów (gdyż mimo, że wydatek poniesiony został styczniu, dotyczy w równym stopniu wszystkich miesięcy)

Miesiąc	Kwota odnoszona w koszty	„Rozliczenia międzyokresowe” po operacji
styczeń	-	120.000 zł
styczeń	10.000 zł	110.000 zł
luty	10.000 zł	100.000 zł
marzec	10.000 zł	90.000 zł
...		
...		
październik	10.000 zł	20.000 zł
listopad	10.000 zł	10.000 zł
grudzień	10.000 zł	0 zł

Kosztami znajdującymi się w rozliczeniach międzyokresowych (w aktywach) są również koszty, których jednorazowe zaksięgowanie spowodowałoby zniekształcenie wyników firmy – np. koszty trwających prac rozwojowych, przygotowania nowej produkcji, większych remontów, różnice między kwotą zobowiązania z tytułu wyemitowanych przez jednostkę obligacji (weksli) a niższą kwotą otrzymanych z tego tytułu środków.

Do rozliczeń międzyokresowych kosztów zalicza się również pozycję **aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego**. Powstanie tej pozycji bilansu wymaga jednak dodatkowych, szerszych wyjaśnień. Otóż, nie wszystkie przychody uzyskiwane przez przedsiębiorstwo stanowią przychód do opodatkowania i nie wszystkie koszty są kosztem

uznanym z punktu widzenia przepisów podatkowych¹². To z kolei powoduje, że może zaistnieć sytuacja, gdy wynik brutto (księgowy) jest w danym roku niższy od podstawy do opodatkowania. Wówczas wymagane jest utworzenie wspomnianych aktywów¹³, przy czym ma to miejsce wówczas, gdy rozbieżność między wynikiem brutto a podstawą do opodatkowania jest spowodowana **przejściowymi** (a więc nie trwałymi, bo również takie mogą mieć miejsce) **różnicami** w kwalifikowaniu przychodów i kosztów. Pojęcie „przejściowe” oznacza, że różnice te prędzej czy później wyrównują się w czasie (czyli np. koszt księgowy nie stanowiący obecnie kosztu podatkowego, w następnym okresie stanie się właśnie kosztem podatkowym). Firma zatem oczekuje, że w przyszłości nastąpi zwrot nadpłaty podatku z bieżącego okresu, właśnie na skutek tego, że przejściowe różnice wyrównają się w czasie, i w kolejnym okresie to wynik brutto będzie wyższy od podstawy do opodatkowania.

Oto niektóre różnice przejściowe, które mogą wpłynąć na odmienną wysokość wyniku księgowego i podatkowego, a które powinny wyrównać się w czasie:

	wpływają na wynik księgowy	wpływają na podstawę do opodatkowania
odsetki	w momencie naliczenia (niekoniecznie zapłaconia)	w momencie zapłaty
różnice kursowe	przy zapłacie, oraz przy ustalaniu równowartości w walucie krajowej rozrachunków, środków pieniężnych itp. w walutach obcych	tylko w momencie rzeczywistej zapłaty należności i zobowiązań, lub wydatkowania środków
rozliczenia międzyokresowe	w momencie ich zarachowania	w momencie poniesienia kosztów lub uzyskania przychodów
amortyzacja	wg zasad określonych w ustawie o rachunkowości	w kwotach wynikających ze stawek amortyzacyjnych w przepisach podatkowych (na ogół niższych lub co najwyżej równych tym wynikającym z ustawy o rachunkowości)
odpisy aktualizacyjne	w momencie dokonania odpisów	generalnie nie (tylko w wyjątkowych sytuacjach)

¹² polska księgowość charakteryzuje się tym, że przepisy wynikające z ustawy o rachunkowości, nie w pełni pokrywają się z przepisami prawa podatkowego, stąd nie rzadko przedsiębiorstwa zmuszone są prowadzić odrębną rachunkowość księgową i podatkową i stąd wynikające różnice np. między wynikiem księgowym z rachunku zysków i strat (wynikiem brutto) a wynikiem podatkowym (podstawą do opodatkowania)

¹³ wówczas, gdy mamy sytuację odwrotną (wynik księgowy wyższy od podstawy do opodatkowania) następuje powstanie rezerwy z tytułu podatku odroczonego

Wszelkie prawa autorskie i wydawnicze zastrzeżone
Kopiowanie czy rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej książki
bez zgody autora i wydawnictwa jest zabronione. Możliwe jest cytowanie
fragmentów publikacji z podaniem ich źródła.

Copyright by eBizCom

www.e-BizCom.net

ISBN 978-83-920280-0-0

Wydanie 2 rozszerzone
2008